

ТЫВАНЫН №27 ЧАНГЫС МАНДАТТЫГ СОҢГУЛДА ОКРУГТУНДАН РФ-ТИҢ КҮРҮНЕ ДУМАЗЫНЫҢ ДЕПУТАДЫНГА КАНДИДАТ Виктор Яковлевич НОРБУ

Айтырар: — Политикаже кыраа деп чүгө шийитир-ледирер?

Харык: — Эпээн үдөөн бээр тыва парламентиниң даргазым консултанттың (сүмелекчи) мен. Москвага келген саньда-ла Тыва-биле холбашкан политикага айтырар дугайында чуталар улус бис. Тываның эки билер эртем-билиш болгаш тургузар ажилдакчыларын каттыштырар Нийтирелдин сүмелекчиге Чөвүленин тургузар дугайында бодады база чуталаштырар. Доктаамал делгеш, компетр база көргүтүр тургузар дугайында. Мээң арга-сүмелерим, үнелелдерим бурунгаар дүргөн депшир турар политикажыкка ажалыг болур деп идегелерим. Ша-ла мындайдыр, чайгаар, политикаже кырдык, бодамга-даа солун болду.

Политикага айтырарларынга сонугураалым Россияның политикага сценарийге бистик чалгыч чер-туртууус — федерация саймды, улуг политикага партияны баштыкчызым үнгөн-биле база харылаалыг болбайн калчар. Оң чалгыч тургаш, дузала болурун кызылса арга чок, оң калгыч бот-боттарымыс эске улус эвес бис — адаларымыс үр үнүн дүргүзүңер калып алырар.

Айтырар: — Финансыга, банк ажилдакчызы кижик республикага чүгү-биле дузалам болур сийер?

Харык: — Депутат ажалды үш кол уламчылыктын бар: хоойлу чогаалыгга, деңсөөр бюджетин камгалаар болгаш сонугуларын каттыштырар. Чонунд ажалды үш кол уламчылыктын бар: хоойлу чогаалыгга, деңсөөр бюджетин камгалаар болгаш сонугуларын каттыштырар. Чонунд ажалды үш кол уламчылыктын бар: хоойлу чогаалыгга, деңсөөр бюджетин камгалаар болгаш сонугуларын каттыштырар.

Унелмг металлдар-биле операциялар кылар банкка ажалды тургаш, чалгыч чер-туртууларын-биле алдын талашы болгаш саарынын талашы-биле болгаш сүмем бериш чорум. Ийи катал республикамыздың амыг президентинге үнелмг металлдар специалистери-биле болгаш мээң чалгычкурочум, Россияның мичагыг сак-хөө министри Сергей Дубинин-биле ужурашканын дузалаштым.

Вистин банкымыс казып тывар организацияларга чээлик берип турган, берип турар, чээлик магадлаптыр бээр, үнелмг металл талашы болгаш аффинажын (элементтен алдын үндүрүп алыр) кылырларга дузалам турар. Амыг үдөө кызыл баллактарын талашы улгатырар болгаш ажалчыларын санын көвүдүрер геологтур шийителдерин Тывага чорударыга чээлик бээрине кырык тур бис.

Айтырар: — Мурнууста бир-ийи чыл шийитер республикамыс чүгү э-не чутула кол деп санаар-дыр сийер?

Харык: — Чуртталганың үдөөнү — ажал-агы. Бисте

БААЖЫЗЫ — ЭКОНОМИКА, САҢ-ХӨӨ

ол талашы-биле байдал нарын. Улуттур бүдүрүп сайыра-ваан. Кедээ ажал-агында байдал оон дээр эвес. Мал ажалында байдал оон-даа нарын. Берге экономикага байдал аар чүк болуп, чурттагы чову-вусту базын чорур. Чонунд ажал-орутуу 1999-2000 чылдарда 11,8% эвээжээ.

Россияның Чазаа республиканың экономикага дузалап, көөй ашканы үндүрүп турар. Ычангааш ажал кажан-даа көөй болбазы билинчир. Депутаттың кол соругалары — республиканың эрге-ажалы федерацияга күрне органнарын мурнуга камгалаар. Үндүрүп берген ажал-хөргөңгүн ажалгалын хайгаарар ужурут.

Айтырар: — Күрне республикага бодуңуң «сонгу» хүлээлелериниң шийитүүн күүсетпейн турар. Маңаа хамыктың мурнуңа чүгү канчалза эки деп бодаар сийер?

Харык: — Бирги элчегде э-не берге байдалда улуска, пенсионерлерге дузалаар керек. Ареспубликада олар 80 муң кижилер болгаш. Оларны хей кези — республиканың сайыраарыга улуг үлүсүн кырып төлөткү кижилер. Ажаа эвээ байдал тургустуу келген — аар-берге агаар-бойдуска ажалдап чораш, пенсионер үнелерге «сонгу чүк» хоойлуунда көрдүгүн немелдер төлөткүмөй турар. Күскүч эрге-чакыра пенсионер хоойлуунда мың немелдер көрдүгүнөңгө сындап алгаш, ажал төлөйи келген. Бо байдалдар дыйк эскертир керек. Амыг Дума пенсионер хоойлуунга немелдер кырып. Пенсионерлер шийити сонугураалы турар эске алырар база бар. «Сонгу чүк» хоойлуун алыр болза,

пенсионерлерге ийи чылда чангыс катал дыйтаналыг черлеринге аай-дедир орук ертээр телээр ужурут. Пенсионер хоойлуунда бо чингелде көрдүмээн. Хоойлу-дүрүмү дүшпө-зүңгө сындап алгаш, Чазак хүлээлелерин күүсетпейн турар.

Айтырар: — Республиканың хоорай болгаш суурларын чурттагы чонун дү-вүрүш турар кем-хөргөңгүн дүшпө-зүңгө хаммаар чурттуу чутула болур сийер?

Харык: — Бо айтырар чал тыштык келбээ, бо талашы-биле кымы-даа шүгүмчүлүр эргем чок. Чурт-такчы чонунд, бүдүрүп чө-лериниң болгаш күрнениң өңчүгүн оорларын, кижиге удуз кем-хөргөңгүн дүшпө-зүңгөңгүн санымы көвүдүмээн шын. Ийи эконо-миктиг хоозураашкы, рес-публика экономикамын сайыраалыг куду болгаш, суурлар социал политика, ажал чок чорук — болар шу-ту чылдагаан болбайн кан-чаар. Ыччалза-даа корум-чурум камгалаар органнар-чурум системаның ажал бүт-пейн турарын көргүсүн дем-дектер база бар. Чинчээлээр, кем-хөргөңгүн дүшпө-зүңгөңгүн тодаралыг тыварын эвээжээ.

Республикада хоойлу бол-гаш күш структураларын ажалдакчыларын санаваз болза, 77 чурттагыч бир шагда онаадыр. Кожалары-ыста болгаш нийтиги-биле чуртта хоойлу-дүрүм кам-галачыларын мындай мөөң-нөөшкөн кайда-даа чок. Ийи автооруктуг, хүнде чангыс авиарейстиг, чартык кези уруутлар болгаш дөртүдү бир

кезээ пенсионерлеринг, эвээш санын чурттагыч чө-ге кем-хөргөңгүн дүшпө-зүңгөңгүн болдурбазы-биле эки ажалдаар болза чүтээр болу-дег. Профессионализм дөң-лөй бедирин негеттинип турар. Криминалдык болу-тер-биле харылаачыларга орук ажалды болуру корурун болгаш таныш-көрүш тывар чорук ам-даа узуу-таттылаан деп бодаар мен. Кем-хөргөңгүн дүшпө-зүңгөңгүн удуз хоой-луун болгаш күскүч эрге-чакыраңгы эргелерин ажал-лап демисежер керек. Рос-сиянык чамдык регионнары-даа хамааттар чонунд дру-жинналарын катал тургузуп, хоорай-суурларын ажалдыг черлеринге дежурныйлап эгелзэн. Бо эки үлгөр-чөккө

Депутатка кандидат-биле интервью

ти чүгө өттүңү болбас деп? Дружинналарын статусу хоойлу-биле тодаралыг, чам-дык чингелделерин бээр керек.

Айтырар: — Национал-дар аразынык харылааларыга хамаарыштыр туру-жуңар?

Харык: — Москвага хей национал чонунд аразынга ескен болгаш орус кул-туралыг уруутарыг, урул-арыны уруутары бар кижик националист болбас мен.

Националдар аразынык харылаалары — дыка нарын айтырар. Ону шийитирээрде, Тывада чурттап турар тывалар, орустар, татарлар, украинер, хакастар, армян, бурят болгаш еске-даа нация-ларын кижилерин бар бүдү-күлдүр көрбүшпөө, нийте-ликтик чоннарын төөгү, чангыч болгаш психологик-зын барымдалап көөр керек. Чээрби дугаар чүс чылда тыва чонунд чөкөткөлишкенин-дүң үзү деп санап болур. Бо-дунуң күрүненин тургузуп, Россияга каттышкан соонда, тываларын саны дөрт катал ескен, бодуну бижик, аас-чоталы катал тургузуп, чан-

чал болгаш ажал-хөргөңгүн сай-зырадып, чаа бүдүрүп бол-гаш уран чүп хөвирлерин шийтээр, эртем-билиг кыр-ларын естүрүп алгаш, че-диншиктерин-биле Россия болгаш делегей аразыгче үгөн.

Тываларын онзагайлыг дугайында каш эс. Чүс-чүс чалгаш дугурунда тывалар бо-дунуң онзагай културалыг, чачылдарын камгалап, сай-зыратканар. Тыва оолдар, кыстарын делегейге чал-галып спорт, ыр-хөөмөй, таңды-сам, чонар-даш чазар талашы-биле чедикшикне-ринге өөрүс арга чок.

Чонунд онзагайны кам-наар, сайырадыр, ажаа чор-галарын керек. Оң-биле чөргөшчир биликти, културалыг бедир ужу-рут бис.

Сайырал, хөгжүленин үдөөнүн экономика, ажал-агы болгаш. Ычангааш мону шийитирээрине кижик бүрүзү идекпейлг кыржир күлүшчү.

Айтырар: — Шажын-чүдүгө хаммаарыңар кандай?

Харык: — Барган черим-ге-ле хүрээлерге чедип, ажал дузалам чедир чорур мен. Шажынарын болгаш чүдүк-чүлүн хүндүлээр мен. Са-рып шажын, лотерей, мето-дист, православ хүрээлерге кирип, башкылар болгаш чүдүкчүлөр-биле чуталашкан, ол кижилерин култура-зын бедир магадлар мен.

Мээң үе-чөргөлөр дөг атейт кийигиле ескен болгаш амдылыгга кайы-даа шажыны хүлээп албам мен. Бо сөөлү үеде чангыс улаа эвес Далай-ламан дөңсөөлү болгаш еске-даа лама башкылар-биле ужураштым. Тывада хүрээлер тудууну эгелзеп, хаммаар чачыл-дарын катал эгил турарын сонугураал-биле көрүп чор-мен. Россия хамааталарын болгаш оон-биле калы тыва-ларын чурттагыч чачыл болгаш чүдүгө, чачыл-дар бодунд черин ээлеп алар деп бодаар-дыр мен.

Интервью Дахан-оол ОНДАР чоруткан.

ИЕЗИНИҢ КҮЗЕЛИНГЕ ШЫНЧЫ БОЛГАН

Бай-Тайга кожунуң төп аптеказын эргелекчи Татьяна Серенотова Таргын-биле ужураш, оң онзагай мергежи, ажал-ижги-биле таньжар аргалыг болду.

Тоолчүгү чугаада кирген Бай-Тайга кожунуң Хемчик бажында Кара-Чода (Хар-кык) деп черге 1944 чылдың чалгаш башкы айында, Серенот, Белек Хертектөрнүн ө-бүленин өлчөйлүг күн хей-мери болуу кыс урут төртүт-түгөн. Ону божудуп, чингеткен орус эмчиңи ады-биле ада-нези уруун Таяа деп адап алган. Авазы келр үеде кызы эмчи болгаш ботла деп күзеп чораш. Иениң күзелинде, оң салым-чааны бодараан чадавас. Таяа бичизинде тура окпан-чипен, эрес-кажээни хөлчөк. Мал-маган-ны ада-незиниң аңай, хура-гын ажаажырынга, ону кадарары-га идегелдиг чөдөңгичи болуп чораш.

Оң школаны чыл-дыр Бай-Тал ортумак школа-зынга ерткен. 1967 чылда Томскиннн Күрүнениң эмчи институтунуң фармацевт факультетин дооскан.

Баштайгы күш-ажылчы базымнарын Ак-Довурак хоорай эмнелгезинин аптека-зынга эргелекчилеп ажалдап эгелзэн. Ажалыга кызымак, мергежилге бердинген ажалы кыс бергедээшкн-нерге таварышпаан. Харын-даа ажал-ижги дээш, удайын мактал четкен. Оң соода Чаданааның 4 дугаар аптека-зынга химик-аналитиктөп, Бай-Тайга кожунуң аптека-зынга эргелекчилеп ажалдап турда, өөнү ээси Октябр, Салчакович Таргын партия-нык дээди школаның Ново-сибирск хоорайга өөрени берген. Улуг хоорайга ажалта кырып алыр берге, ыччалза-даа Татьяна Серенотова улус-биле чуталаалжы билр, мергежили беш салаа дег шийгээдип алган болгаш бодуңа бүзүрүлгө. Новос-бирск хоорайны 1 дугаар аптеказынга ажалдап чөдө бээр, баштай (ажалта чө-ле мыңды) үш хонук шөңдө хуусаа берген. Ийги хонунда аптека эргелекчи кыл-гырткан, ону эргелекчиң эм хандырдылганын талашы-биле оралакчыныгга тому-лаан. Анык специалистин ажал-ижиге бердингенин, ону амдыралга ботган-дырп шийгээдип бедик үнелели ол-дур. Татьяна Се-ренотова ийи чыл дүргүзүң-де ол аптекага ажалдап, мер-гежили улам быжыгып, «Дээди категориянык фармацевт-

эмчи» деп атты чедип алган. Төрзөн Тываның эеп чедип келгеш, Тожунуң 9 дугаар аптеказынга эргелекчилей берген. Ажалында ижиги бар чорда, мичан Коммуни-ст партиянык тергиде-линиң үзүңдө, оң удуртукчу салым-чааны өөренип көр-гөш, СЭКП Тожу райкомунуң ийги секретарына ону томулаан. Партия дүшкүжө чедир чонунга ак-сеткилдиг бараан болуп келген. 1992 чылдан бөгүңгө чедир Бай-Тайга кожунуң төп апте-казын эргелекчи болуп ажалдап турар. Кадик кам-гал шүтүмүңа үжөн дөрт чыл иштинде ажалдааш, оң чээрби чедизин эргелекчи — удуртукчу ажалга ажал-дааны дээрге, мергежилниң бедик дөңгө-

дык берге аараан инвалидтер болгаш пенсионерлерге эмчи чедирп бээр. Чон ортузунга лекция-беседалары түнелдиг болган. Оң бир чижээ, «Бай-Тайга кожунуң эмчилери» деп лекция соонда, чонда, школачылдарын ыт-кады (86 кг.) киш-кулаа бүртүрү (39 кг.), шаанакты (28 кг.), чодурааны (28 кг.), малчыны омул (18 кг.) хүлээп алган. Ол чонда алган эм олттар грлпн үе-зиде хөлчөк ажалыг болган. Аптеканык коллектив боттар-ның күжү-биле эмчил-рин чалгыч, орутаны база ки-рип ал турар. Чон мичагы хая-чугу, тооргу хийи, салым мичызын болгаш алдын он дузалам калган эмнелер дика сонугурап ай-тырар.

Эм өртээ аар-таан, чамдык-та шууг тымылбоо үе-де, чонунд ону сонугурап турары кочук чөптү — деп, Татьяна Серенотова мөөң чуталап орду. Аптека бот-орутула-чарлыгыг органна-зы болганда, бергедээшкн-нер бо-ла таваржы бээр. Ону база коллектив шийдэни эртп турар. Орутаан бот-тары кирип ал турар. А чары-далдар бажын ажал: ажал шалды, чыры, одалгаш, үндүртүлөр, фондулар дээш-ле баар. Чамдык организми-лар-биле керээ чаргаш, хөгөргөз эмирин бергеш, удуз-дедир санажылаан кы-лып турар. Көргөзлүг органи-зациялардан э-не хей өрө-ширенин кожунуңа төп эмнелгези болдуруп турар. 2000 чылда кожуну бөжө-көндө көрдүгүн 140.000 ажадан чүтлө 77.600 ажаа берген.

Татьяна Серенотонаның удуртуп турары төп аптека-зында дөрт специалист бар. Олар шуугу хып дээш ажалы кыстар. Ажалына бердинген, чонунд кады дээш, карак кызыл ажалдап турарларга фармацевт Ш. О. Саа, эрге-лекчиңиң оралакчызы Л. С. Хертек, бухгалтер Л. Х. Мөңгө, санитарка Л. И. Иргит, Р. Д. Хөртек ажал хамааржыр. Кижиниң ажал-ижги чону үнелээр. Татьяна Серенот-овна Таргын Бай-Тайга ко-жунуң тургустуушканын 60 чыл оюнда Тыва Рес-публиканың Президентини Ш. Д. Ооржактың 2001 чылдың июль 4-те №983 Чаргы-биле: «Тыва Республиканың кадык камгалалының алдарлыг ажалдакчызы» деп хүндүлүг ажалы алган.

Көк-оол САЛЧАК

Бай-Тайга кожунуң

ДҮРГЕН ДЕТКИМЧЕ КӨРГҮЗЕР БОЛЗА...

Бо чалгыч Тываның деңсөөрүнде кат, тоорук элбек уңган. Амыг үдөө чурттагы чон, мичагы ажал чоктар, тывалардан оларын чалып, белеткээр ажалда калбаа-биле хаара туттуган. Хамааталарын чамдыктары чалып алган кадын боттарының ө-бүленин ажал-чөм кылдыр хөргөзээр, ескелери кадын, тооруун бааарларга санды-сааргап, кырып алган орутааны-биле ажал-чөм, ийи-хөй аймаа сандып алырлар. Ажал чок кижилерге эвээш-биче-даа болза, ажалы тын алдырдыгга дыка таваржы чалгыч үе-дир бо.

Бий-Хеминиң «Целина» гармыкчылар фондузунда машина-трактор станция-зын коллективни чонда катты, тоорукту хүлээп алгаш, республиканың Күш-ажыл болгаш социал хөгжүлдө амыгында дугаар көрөзүн чарып алган. Вистин ол эгелзешкенин ТР-ниң Президентини Ш. Д. Ооржак дөңсөөн чүе. Бо чутула ажалды организастап чорударыга биске республиканың Сай-

гармыкчылар фондузунда деткимче икшазы керек болгаш-биле ону алдырнык керек документтерини ында дугаал берген бис. Ук фонд чериниң саазын кырында ажалы бар, керек кырында чок дээр-дир. Ажал айтыр-баарга, фондуң ажалдак-чылары орта шийитирлг харым бөрбөс-тир. Чок болза хорадаар, хылланыр. «Кат, тоорук чалы үзү эртп тур,

дүрген деткимчеден көргүзүп көрүңер» — дээрге, орта уду-ламыр ажалдакчылар-дыр бо.

Бир эвес дүрген ажал деткимчезин көргүзөр болза, чурттагы чондан эвээш эвес катты, тоорукту хүлээп алыр арга бар. Бир талашында, ажал ч-жээрге ол кочук ажалыг, ажалы ажалдап алыр арганы тургузар, ийде, Сал аргы-че катты, тоорукту санды-сыйгар чорукту эвээжээр. Бистер бедээни чонун дөң-көп, олгара дузалап соруга-биле бо хөрөкти органи-зациястаар бодаан бис. Ычангааш бо ажалды ажалды чорударыга дүрген детким-че көргүзүр Чазактан дөңсөп тур бис.

Сергей ДАРЖАЛ

Бий-Хеминиң «Целина» МТС-тиң директору.

СОНУРГАП КӨРДҮМ

Каш хонук бурунгаар Тыва дугайында болгаш тыва артистер кол ролдарында ойнаан кинофильмдер көрүлдө доозулду. Сөөлү күнде «Ак-көк хемнениң кижилер» деп кинона база катал сонугураал-биле көрүп, таалап алдым. Ында кол ролдарда ойнап турар артистерни хөлчөк чок таныр мен. М. М. Музук-биле шагда бир аарааш, «малчылар» эмнел-

гезинге кады эмнедип чыг-тымыс. Оң бажык-балга-дыгга-даа кирип чордум. О. Л. Сын-оол-биле бо-ла ужура-жып, оюн-баштак сестер октажытар бис. В. Ш. Көк-оол-биле Даштыг-Хавакка кожа бажынарга чурттап, оң «хөөрээр» чуталарын чөжени дыйнаваан дээр. Кара баарымыс кадыр каттыржаш чордуус.

Сини-оол Лапшаевич

артында-ла Москвага төртү-түгөн кижик. Ыччалза-даа улус айтырарга, Таңды ко-жуу, ак-көк Тыва чурттуг мен дээр. Кижик чөдө үгөн дөстүг, уг-төөгүлүг. Ычангааш төк кээп дүшкөн чөри Кызыл хоорай-да болза, ала-незиниң чер-чуртуг, аймак-төөгүзү болуп ол-бо кожунд, суму чурттуг мен деп чутал-лаары шын деп бодаар мен. Седик МОЖАЛ.

ОРУС ДЫЛ ДЭЭШ МАКТАТКАНЫМ

Амыгыралган чугаа

С. К. Токаның 100 харла-рыга уукутур кочук солун, номчутуп баштай С. Мол-дуганың дараазында В. Ша-рамынниң очерктерин үндө. Ону сөткүп хамышкан-биле болгаш авторларга улуг хүндүлгө-биле номчудум.

Амыг бодум дыл башкыга чораш болгаш, кыдымга хайгаарыкчы бооп артар кө-нүм чотун чуталаашы, өөр-ени, ажалдап-даа чораш, С. К. Токаның чогаалдарын өөренип, тайылбырлап тур-гаш, мындай таварышым бо-дунда немен бо-ла чуталаар чордум. Ол улуг удуртукчу, чогаалчы кижик кайы кире бо-дугу, кайы кире кижик кижик чорашын уруутларын мээ-медерелерге чедир тайыл-бырларына, мээң ол сак-тышкыным улуг дузалыг чүе.

Үстүдө с-ааным бистин хүндүлүг чогаалчылымыс С. К. Токаның бо биче сөткө-лүг, кижик, сонугурак, са-гыш-чоталарын ажал-буру таварышталар, ужураалдар-биле холбап, чыгыттырар. А мен бо бичи таварышкы улуска сонугурадым.

Ычан мен Чаданааның бир дугаар школаның ин-терданыга чурттап турган

мен. Тока дарга келген сура-лыг болган. Школага, интер-натка бо-ла келр дарга бол-гай. Мен 4, 6, 8 класска өөренип турдум. Ол хун мен даялыгга дежурный болган мен. Нийтиги-биле интернат-даа шындыг белеткенген чүе.

Ычан-мынчал турууста, Тока дарга даялыгга кирип келди. Мен-даа дарганын мурнуга тургаш, рапорт-тал-ла эгелдери. Кызыл тал-тук моюнда, оң хол хавак дузунда. Рапорт орус дыл кы-рында: «Товарищ секретарь Обкома! Сегодня 18 марта в нашей комнате живут 18 девочек. Все учимся, живем хорошо. Дежурная Алды-кыс» — деп рапортуму доозуп турдум-ла, дарга мени ийи холуга өрү көдүрүшкен: «О, молодец, молодец!» — дээш, бажымын суйбап каан. «Достойно выберем...» — дээш-ле бижип каан бир лозунку очудуруп онаалга берди. Чү-даа болза шала-була очудурудан боор мен, еске уруугурадан база-ла орустап чүе айтырды. А мээң мындаймын, сагыш-чоталарым

ны чүү дээр. Мени, чолдак, сем-кис чүвени, канчал ыччаар көдүрүшкүр дарга боор, аарым кайы кире болчүк ирги деп бодап, мындай турган мен. «Орус дылды эки өөренип тур-рар-дыр силер» — деп тур-ганын сактыр-дыр мен. Чөдө-даа амыр-дым чок болза, Тока дарга школа, интернаттарга бо-ла баар турган болду ийи.

Чамдык улус Тока дарганы «Тос чадыр» дээш база буруу-дап турду. Бүгү делегейге тываларын караган катты чип чораш, быттыг кылдыр көргүсүн дээш аян. Чамдык чөдөлгө караган каттын чип-даа турду-ла ыччаан, а быттыг деп каады мөңгө эвес, ол дээрге амырлар мышка-жып. Пес ийи-хөй беши хоя-вар, чунар-бажык, саваа деп чүе чок турган ийи чол.

Ам ачамдан дыйнааңымы бижип көрөй. Нийтилер тургузууга сонугураалы чамдык кижилер күзелин-дө хүлээп ал турбанын бо чөкөктөн көстүп турар. Тыва-ны орус чуртуга катканын удуз кижилер база турган. Мен ону ачам мичах солун кылдыр бижип, дачыдып

шыдавазымны минийи. Хамык күзелин кээздө-ле атамның солун чуталаалы дыйнаар дээш чалгыш келр чүе. Оларын кылдыгга ууң, кирип турган дыйнааңы бо.

Тока дарга Элегес ууга чик-каралык бар чыткан дээр. Орутка айтты кижик таваржы бергеш, малынзын доктааткан, амыр-медияны айттырар: «Элегес суу кан-ды-дыр, тереп-дир бе, сык-чалдыр?» — деп айтырар. Ол кижиниң харызы (ады, дузанын шала уткан-дыр мен, частыры-даа бары чадавас).

Эзрем оглу мөңгө Сандайның эмг кырымыдан, Эки-Бораның эээр чамызын-дан-дыр. Силерин доос-кара дег донганын, ээрмич дег эңгезин чүвөнөр чедир-даа аргажок — дээш, халдып ерткен дээр. Оң соонда ол кижини «кочту» дээш хоруг-даан дөңсөр чораш.

Бир-ле дүвүрээниң күнүр үзүңдө, улуг чогаал-чыны, баштыкыныстын, тураскалың ал октаар деп, ону будук-биле чаап, быччал турган үлгөрдө дүвүр, чүрээм саргып турду. Мен,

УТТУНДУРБАС УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

оларның аргыжып турар
аюосурууга хайгааралды
тургузуу, ону эже кылар,
чаартып талазы-биле
тодоргай аюоскырым чоруду
келгеч. Транспортик ин-
спекция аюоскырым ут-шин
чаарты тургузары-биле, эске
деансээрлерин арга-дур-
жугунаа сөөрүн кертүп, он
талазы-биле боттарыңа
саваларын ТР-ниң Чызына
кырып турар. Чөпшөрөл
ашырында ойталан турар
кыжыларның тыптын кээп
турары, хоюлуну сагавай
турары ол-дур кини. Хоюлун
сагавай турар дурдугучу,
чо-дуга-даа, кыл-даа харалас-
гадан чабылас дээрин кики
бүртүт утуп болбас укурлук.
Сергей ХЕРТЕК.

Уруглар сэдигиниң арыгы
силли, бичим чаштарны

— Өскээртөн үлөгөр
чидхек чугаалаан херээ чү

дөр кикилер түгүлөө. Олар чэр-чүтүгүн теөгүзүндө. Мадаа республикада ады алган ийи-лө кикилер аттары адал кайыт: сурагын теле-журналст Алексей Чараш-оо, ийи акын салык-чамакын Дүчүр Бригад... Вот-тогу-ган кикилерин боттарыны "күтү-күтү" дин өсүүдү куан кизинэ эртин бар чыдар хейилер. Вай-Даг шкolasы ан-дун шалтыргач кикилерин өсүртү, өсөрдүн, кикилер-дин каары маргын чоң.

Александр ДЕМЯНИЗЕЛЬ,
Тыла АССР-иң кула-
тараымын алдарың
отарыңчысы, журналст.

— Чаа, мен бичим дышта-

Кара-оол МАСПЫК-ООЛ.

Чогаалчының юбилейинге

Зоя Алдын-ооловна Намзырай Барыш-Хемчик кожуунун Шектээр дөңсөөсүндө Биче-Тейге (Чылан) 1941 чылдың сентябрында төрүттүгөн. Чылан чылы беш каттап эргиген, Зоя Алдын-ооловна мычангааш юбилейин демдегеп турар. Ол Канский библиотека техникуму дооскан. Педагогика институтуна лаборанттылап, СЭИП Барыш-Хемчик комитетинин библиотекказына база пенсияге унутууга чейин Тыяныч ном үндүрер чөйүгө үрүени иштинде үрө-түңкөйдү, шаңнал-макталдыг ачылган.

...Хүнүт Тыямын сөзө чынып өскөн болгаш Күзөл ырып ылай чаштан ырлаксаан мен...

Школачы чылдарында

рлик чылыны номнары номчуктарына бараалгатаат. Оон шулук чогаалчыныктыгы — төрөң чуртунга, өргү чонунга ынакшып, төөгү

"ЧУРТУМ БИЛЕ ЧОНУМ СЕҢЭЭ..."

нүг эрткен оруктары, бөгүтү амдыралда болуп турар болушунуар, бойуска, кижиге ынакшып, буян-кежикче, аас-кежикче түткү. Ол ыдыктарын чүрээни ханзымдан ырып шыдаан.

Тыяныч бурунгу овуру хөйрүн төрөң чуртунга аңгы-аңгы булуңарында

ган мен" деп, улуттарга-даа, урууларга-даа бийлигир шүлүктөрүн ам-даа бижип турар.

...Алдын хунуа хөйрөмдө чынып ора, Амалдырал, сөзгө ылаан ырлаксаан мен.

Амалдырал, аас-кежик дааламга Алдын, мөңгү өңү кылып

жөкөмөз мен. Сөстү чидири, чүгүтү каази сураан мен. Чөшүл болгаш чычак сөкүл түрөм долган...

Көндөбил, Бөгзи Каадыр-оол, Саая Бюрбе, Дамба Хуреш-оол болгаш өскөлөр-даа ырлары бижээн. Оларнын иштинде Кан-оол Бааза-оолдун "Эгип келир куштарым", Григорий Базырын "Шоччалып" деп ырлары чонун, анык-ескенин эң-не ынак ырлары болу берген.

Тыя чон Зоя Алдын-ооловнаны номнары холдан салбай номчуп, хойлап алган чоруур. Ол — не шулуктун чонунга сөзгөн эргинези, тыя чечен чогаалчы хөжүл-дөзгө кирген үлү, салымчыны.

Салым-чаанын шулуктун чогаалдары чаа өңөр-биле байып, утказы делгем-чип, уран аргалар-биле байып турган.

Саая МАЙНАК.

АЯС — ЕВРОПА ЧЕМПИОНУ

Сентябрь 8-те Амстердам хоорайга делегей чергегиг сумо хөүрөшкө маргылдаа болуп эрткен. Аңаа бистин республикадан база шыырак спортчулар киришкен.

Аңгы-аңгы дигтерден келген хөй санныг кыркык чигил мөөрейге сумога делегей чемпион, тыя хөүрөшкө Наадымның 10 дакпыр чемпиону Аяс Монгуш

115 кмл деңгизге хөүрөшкөш, Европа чемпиону деп аткалетип болган. Делегей-нц сумога мөңгүн медаль-дун эдилекчизи Кан-Демир Куулар бодуну деңизинге хөүлөр медальды алгаш, үшкү черни ээлээн. А Вячеслав Монгуш биле Алдия Шойдан боттарынын дең-зилеринге тус-тузунда шаңналдыг черлерин алган.

ТӨРҮТТҮНГЕН ХҮНҮҢЕР-БИЛЕ

Бисти, алды ажы-төлүн, дээди эртемге чедирип каан ынак ачаыс, кыргай-ачаыс Кыс-оол Шырмаевич ХУРУМА 70 харлап турар. Ол "Тыякабалы" комбинатка дыка үр ачылдаан. Россиянын алдарыг туудузуу. Юбилейин таварыштыр ачаыска аас-кежикти, калдыкылды, өөрүшкүнү күзөмшөөн мөгөйдис.

Уруттары, уянуктары.

Бистин солунуң Чөөн-Хемчик кожуунуң Хорум-Дагдан хоочук бижикчизин Делег-оол Салбаевич КУУЛАР 60 хунерде 70 харлаан юбилейин демдегелээн. Аңаа калдыкылды, бистин солук-биле ам-даа бижып харытсаан үспөзүн күзөмшөөн.

Турбааза "Ай"

Бо кайгамчык чараш, ак өлгөргө барган кижиге, ылап-ла оон көрүштүгү, турар черинде онзагайын магадап ханмас. Олдөргө Тыяныч "Ай" атыг туризм баазаы-дыр. Оон турар чөри Кара-Хаак. Черби баар паром кижикчиге үстү таласында улуг даг баарында.

Ында шөүтсиз-биле 16 өңү тиккен, оон иштинде чады-ларын хой дугуден кылып сыраан, алгара-сааны болгаш удуур оюн-дежикти база-ла шөүр холдуп кижилер чазап кылган. 1 өңгө-ла 2 кижиге улук дыгтанарына таарымчалыг кылдыр кылган онзагай.

Сөөлү үдө бистин республиканың агаар-бойдузун, чонунуң амдыралын, казымал-байлактарынын онзагайын союуругаан каймын болган аял-чорукчулар бо-ла келгилер болбай. Шыяп-ла, бистин Тыя калдыг-даа кижилерни хүлээп ал, оларнын

магазын хандыраш турарына чоргалары ужурут бис.

Бо чылы баазага Франк, Америкадан дээш, өске-даа турттардан туристер кээп доктаган. Ам сентябрь 6-да Италияда туристер келгилер баазаына таабыл-шагданы Айдан Нончат биске дык-

вагы.

Даштадан харап көөргө, борбок ак өлгө, а чемпинар, арыптайып, тунар черлерин шулу даштагылы-биле 2 кижиге таарыштыр кылган чараш. Амда ачылдап турар кижилер шулу анык чараш тыя солдар, кыстар. Шулу

он ажыг ачылгын бар, оларнын алды шалыны кижиге бүрү-түтү дең — 2000 рубльди ап турар. Моон алгаш көөргө, бистин анык салгалымыс түтлө хууда сайгарыкчылар эвес, а даштагы ачылгынның база күзөмшөөн уткуу алыгы-лары дээрзи бийлигир.

БАЙЫРЛАЛДЫҢ БЕЛЭЭ

Үе биске удур чылып турар болганда, саныг хонуктар саадаар эвес, бир көөрүтүске база бир-ле байырлап хууң келген турар. Ам бааза каш-ла хонгаш Сут-Хөл кожуунун тургустунганындан бээр 60 чыл болган оон кожуунун удуртулганы, оон ачыл-иши чону демдегеп эрттирер.

Бодуу юбилейин төлөт-тит уткуур дээш, кожуунун оргкомитет (даргазы В. Т. Ондар) организастыг ачыл-дарын чорудуп турар. Кол-ла түө ырак-узак черлер-биле харылзаар — чонун чоон оруу болбай.

Чадаананың орук-тудур черинде ачылгынчыны, кол ижөөр Мерген Ондарнын удуртулганы-биле Сут-Аксы сумунуң Алдан-Маалдылар куумчузун чазагылг орук кылдыр асфальтталып кылп турар. Ол 60 чылда сүт-хөүл-лерге эң улук бөлөк болур.

База ол ышак кожуун төүндө Култура бажының одаанын туудууда анык ту-дужу, "Хемчик" биче буду-рулганы удуртулгусу Чөөн-оол Ооржактың бригадазы шалымчыл болуп, үк объек-тиги кыска хуусаанын илгиде ачылгалап кийер сорул-галыг ачылдап турар. Олар колдуунда тууду материал-дарына боттарынын кылган чүлдөрдүн ачылгап турары онзагай. Ында ыш дигтерер, чазаныр чектер ачылдап

турар. Оон түдөлөндө сон-галарын, эжик боттарынын болгаш өске-даа чүлдөрдүн материалды боттарынын.

Чөөн-оол Ворбак-оол-ович чүлө боттарынын мате-риалдары-биле кызыгаар-лапмай, өскөлөр-биле хар-ылзааны түдүп, керээлери чарып турар. Машина-техника болгаш тууду материалдары барда, чү-дө түө бүдөр, кан-дыг-даа ачылда чылып, кескү чүлдөр бар болур.

Байырлалдың база бир улук белээ кылдыр Ак-Дашта спорт залды ачылдары, үр-чайык үзүндө үрелген сүт орууну көнүрткүл септе-кылгилы — кол сорулгала-нын бирээси.

Бо-ла бүтү болгаш өске-даа массалыг ачылдарын ишчеге кылгынчыга Чазак-тыг-даа таласында база аңаа немей түс чер бюджетинде кирген эвес-биче кууларлар кижилерин хөй-хөй көдүрүп турар дээрзин кожуун чазы-галың орапкычы А.О.Ондар озалып демдегелээн.

Ыланган ТР-ниң Прези-дентиз — Чазак Баштыгы Ш.Д. Ооржактың таласында юбилейиг Сут-Хөл кожуунга дөңсөөк көргүзүп турары канчаар-даа аажок укур-ду-залыг болгаш сактымчыны болуп артар дээрзин сүт-хөүлчүлөрдүн демдегеп ту-рары аңаа эвес.

Чыкысмаа МОНГУШ.

ОЙНААР-КЫСТАР ТЕАТРЫ — "УРАН ААЛ"

Чедик класстың өөрөңк-чилери оолдары: Денис, Демир — олар-биле ийн чыл бу-рунгаар биче хөмчөлдүг "Хө-лөгөлөр театры" сомал алган бис. Театрымысты, оюнувусту чонга бараалгатымыс. Эки үлөлдү-даа алдымыс. Улаш-тыр эки сеткилдиг улустар-нын сүмелээни-биле чүчү-найлар (ойнаар-кыстар), токуужуктар (генераторлар) биле "куулаштар" (куу баш-тар) шөлөөр ойнаар-кыстар театрын ачылдып алдымыс. Оон репертуарын боттарымыс тургузуп тур бис. Оон аңаа тыя, орус, калмык, төвүт тоолдарын ажылаарын уламчыл турар бис.

Шагаа байырлалында уруулар салтарыга, өскүсөр бажынында оюнувусту со-нуургалдыг чедирдиз. Бис-терин телевизияга база көргүскенин көрүктүлөр сак-тып кээр боор. Улут, бичи-даа көрүктүлөр сонуургаар чорку. Тыяныч гуманистарлыг ишчилелдер институтуна база Педагогиктиг бийлигтер сайырадырнын институ-дунуң ачылдакчыларына база аалдап чедип, ачылгын-

сты бараалгатымыс. Башкы-лар чогулгалыг арга-сүмел-лерин берип, чөптү шүтүм-чүлөрдү кылдылар. Аңаа дашкып, ачылгынга чарытгаларын кылдымыс.

Театрымыска ачылгын-дөңсөө күзөлдүмүс-биле ачылдаар ачылгын апарган. Улут хандыктып, сонуургал-биле бо ачылгынга бердиге берген бис. Бистин кол-ла сорулгасы — тыя чонунга уттулдур бар чордан чагай чачылдарын эгидерин, ийн уран чүлдүн катал чон ортууңа калбаа-биле кир-гизип, олу сайырадымыс. Бо сорулгасына чедир дээш, ам "Уран аалды" тургузуп алды-мыс. Оон-биле тамыштырып көрөй. Тыя өглерин ак-самбылдей тиккен аал. Үн өг-бар: уран-өг, үс-өг, ара-өг. Уран өгте ойнаар-кыстар театрына чонга шилерин бараалгадыр, көргүсөр. "Үс-өг" чонунга уран-шөүр үс тамыштары болгаш сүй бөлөктөрүн кылып бөлөктөр мастерска болуп. "Арат өг" дөңсөө өө болур. Бо бүтүлдө немей "Сайырадыр шөлү" азы ойнаар ойнаар

шөүлүгүш, зоолоттот болгаш дөңсөөлөттүг булуңулаштар турар.

"Уран аалды" өөредиге болгаш ачыл-агыжы про-грамманын аңгы-аңгы мөр-

гөхөлдүг кижилери ачылдап кылган. Чыгы үдө сүт болза ол өөрөңкчилерин күш ачыл лагерин болур. Чык-сөөлөргө, үк өлгөргө "Чалыг ус-шөүр", "Анык режиссер", дээш ышак бөлүмнөр ачылдаар. Ачыл-төлүсүтү эки мөзү-шымарга өөредип хөй-лөзгө, чогаалдык чор-кула болгаш уран чүлө со-нуургалын бедидеринге ол кылган бээр дээрзинге бүт-релдиг бис. Тыя чонунга хөй-аалды көдүреринге, чагай чачылдарын эгидеринге, багай аажы-чааң сойлап эдиринге шоодултуп шөлө-лөк көртүрүлүп улук ролду ойнаар.

Бистин өг-бүленин бот-тымыгыр театрын сонуур-гаан улустарга күзөлдүмүс-биле дүржүлгөмүс тамчы-лар берип, талантчымыс бараалгадыр бис. Бистин бо эгелдешкенимге сонуур-галдыг болган кижилерин

кады, деминг ачылдакыл-гаже чаап тур бис.

"Уран аалды" келер үдө улам хөжүдүп болурун аргалары бар. Тутуруп турар чаа музейин барын тала-зыга "Улут уран аалды" ту-гузуп болур. Бистерге кирип турар сүмелдерден алгаш көөргө, "кежү чоруур уран аал" турарын чон күзөп турар боор-дур. "Кажү чоруур уран аалды" эки сайырадыр болза, даштагы-даа оюн-тогла-высты сонуургалдыг чедип болур бис. Аал, чыгыл, төвөг, сарыктык тыя чонунга амы-дыралын түр дымдыг өске чонор чүе сонуургалыг деп.

Бистин "Уран аалды" на-ймыскал Кызыл хоорайның төвүнге тургузар чөмшөрдү алдымыс. Материалдыг бердешкенимден ачылгын-ыс шуудал чадал туруп бер-ди. Биске дуза калар шалдыг кижилерин, демнежи ачылдаар күзөлдүмүс маал тур бис. Кызылда Оюн Курсейи худумчузууң 272 дугаарыг бажылыкта бис.

Бистин КУУЛАР, "Уран аалды" менеджери.

Суд залындан

АРАГАНЫН ХАЙЫ-БИЛЕ

Кайы хамаанчк эр кижилер-биле кады арагалал, эр-хөзөңн чорук кылмыр хө-рөзөңн кижиге канчаар-даа аажок улук кем, бачып болур болгаш хөй-нигиге хөлөк хоралып салдырыл. Ол дуга-йын дынаары бөзүн кижилерге элчөк, чаржымчыг. Адыгуузуунардан кижикчиге ытгалы — оон кылмыр турар чүлдөрдүн сарымалдыг угаан-бодалга удуртканы бооп турар-ла болбай. Арагалааш-кынып салдары-биле чамдык кижилер угаан-мөдөрелниг өскүлүп, элчөк, коргунчуг байдалдарга, өлүм-чидимге бо-ла таваргы бээр.

Ам 2000 чылдың июль 11-де Кызыл хоорайга ТР-ниң Дээди судунуң залына суд истелгези-биле тамыкка каал-талынар. Аңаа Бичи-Хем ко-жуунуң Туран хоорай чүрт-түг, РФ-тин КХ-зының 105-ки

чүлдүгө буруудаткан, оон мурунда хөй улаа шөлөүлүг чорая О. К. Сымылдың хө-рөзөңн көргөн. Суды С. К. Арак-чааның даргалааны-биле суд болуп эрткен.

Суд истелгезин үзөмдө бирокчиге-биле алдыр. 2000 чылдың февраль 6-да Туран хоорайның Октябрьская ку-дүмчүзүндө №8 бажылыг су-датырып турар О. К. Сымыл ол бажының ээзи хөзөңн дүмдөм болгаш оон кады чурттап турар кижизин А. П. Седип-оол база бодунуң тамыкш турары хөзөңн Т. Ч. Дончут-оол суутлар-биле кады арагалаан. Дүмдөңн 3 шакта бажык ээлери аразы-да аас былаажып, шөүсөңн үдүрүп эгелээн. Оон мырапай эр ээ А. П. Седип-оол алгы-рып-кышкырып, бажырадыр эскелерин үдүр ойланды эгелээн. Оон кадыгы кожа ба-

жылыла дөзө берген. Ол үдө Сымыл "чөпчөт" аар дээш үтүп келген. Оон дөңсө чедип кылдыр, эжик ачылгынмыс, иштинде кижилер дөңсөткөй алган болган. Сымыл чөдө-даа соктаарга, демгилери ачылган. Чадал-чадал каш, ол бажынын доңгандыг кы-лашталып, улут сонгалдан со-төп эгелээн. Бажынык сонга-зы база чырык эвес болган. Тамыкш хөзөңн биле бажы-жы ээзи А. П. Седип-оолду аразында эки эвес чүлдөр бооп турар-дыр деп каразып, сонгазы бузуп кирип эгелээн. Седип-оол ол аразында эжик-тен үе берген. Сымыл кирип келгөш, чырыкты кысып калып, дөңсө матрал кылды чагааш тамыкш хөзөңн кирип каан. "Хадымаш алгаш, чүтү калчар турдугар?" — деп, ол оон айттырган. Аңаа Т. Ч. Дончут-оол: "Чүтү-даа

канчал тургай-ла. Сен мээң алаам эвес сен. Сөңзө кандр хамаан түвөл" деп харылаан.

Хүнээшкенинде арааган-эый берген Сымыл демир орун бажы-биле ол хөзөңн-кың бажычче, экинче, хол-дарыңче 8 ууда калкан. Т. Ч. Дончут-оол алганы балыг-ларды эмелгеге чок болган.

Суд истелгезин үзөмдө О. К. Сымыл буруузын бийи-мээң. Ылчатла-даа хөзөң-лериниң өчүктөрү оон ол хө-рөк буруулуун бадыткаан. Суд чорудулганын түңи-лиде О. К. Сымыл 16 чылга шөлөтүргөн.

Арагалаашкын болгаш са-мыл садар чорук өлүм бол-гаш чорудулганын өске чүг-дө чедирбизин бо судтун түңи-ли бадыткап турар.

Борис ОНДАР.

Эрес Кыргысович ЯНДАА

болган. 1931-1984 чылдарда Эркин суурга бокс тренерин бооп ачылдаан. 1984-1986 чылдарда Тыяныч "Спартак" спорт институтун республика чөвүленин бокс тала-зы-биле тренер-башкысы бооп ачылдап чораян. 1986-1992 чылдарда профессионал-дерин спорт талазы-биле ачылдакчысы турган. 1992 чылда Кызылдың башкы ин-ститутунун бот-өөредилге салбырыга өөрөңн киргеш, 1997 чылда чөдүмшкенин дооскан. 1992-1999 чылдарда республиканың элзиди уруу-лар школанын ачылдаан. Амдыралынын сөөлүгү хөү-ринге чедир ол-ла школага тренер башкы бооп ачыл-даан.

Эрес Кыргысович Яндаа 1960 чылдың апрель 6-да Эркин кожуунуң Эркин суурга төрүттүгөн. 1967-1977 чылдарда Эркин ортума-к школанын өөрөңн чораян. Школага өөрөңн чораян чылдарында спортка ынак болгаш тренер В. Д. Хо-валыгың удуртулганы-биле бокс секциясыга өөрөңн, мергенжиг алган.

1977-1979 чылдарда Эркин ортума-к школанын куш-культура бажымы болгаш тренер бооп ачылдап чораян. Ол үдө ачылдап турган, аныктар болгаш улук улу-с аразына бокс маргылда-зына чөмчөк болган. 1979-1981 чылдарда Байконур хо-орайда ракетка шериинин кы-тыкшыкшыгына албан эр-тирген. Шары албанын эр-тирп турган, димазынык болгаш Ортаа-Азия шерик округууда бокска чөмчөкчү

Э. К. Яндаа бокс талазы-би-ле ТР-ниң каш дактыр че-мпіону, кик-боксингге Сибирь чемпиону, Россиянын хөй маргылааларынын кыркы-чизи. Республика болгаш Рос-сия чергегин хөй маргыла-ларга келгилеги киришкен. Хөй чылдарда үрө-түңкөй-диг ачылды дээш, аңаа "ТР-ниң куш-культура болгаш спорт талазы-биле шылгараңгай ачылдакчысы" деп хөрөк демдээ-биле шаңналган.

Ынак эжи — кадай-биле кады дөрт уругун естүрүп, кижикчиген.

Э. К. Яндаа 2001 чылдың сентябрь 10-да амдыралын-дан элекке чарлган.

Ч. Ч.Д. Ондар, М. Н. Токтарбай, С. Ы. Ооржак, В. М. Эара-Тонгуш, А. С. Седип, Ш. В. Даңдар, И. К. Шыма-Хуура, С. Д.-С. Монгуш, А. У. Биче-оол, М. В. Кула, А. Д. Кунзег, Г. К. Насып, М. Д. Монгуш, В. С. Бардыга-Салы, С. Ф. Чадмаш, Г. В. Аманжол, Ю. А. Часачек, О. С. Шырмауу.

ТР-ниң куш-культура комитетин, ТР-ниң каш болгаш кик-боксинг федерациязы, республикада спортчу эш-өөрү, 42 харлап чораш, бокс талазы-биле ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат, бокска республиканың каш дактыр чемпиону, кик-боксингге Сибирь чемпиону, ТР-ниң спорт комитетинин элзиди урууларын спорт школанын тренери Эрес Кыргысович ЯНДААНЫң

элекке мөчөөни-биле оң өг-бүлөзиге, төрөлдөргө, ендүктөргө ханы кайгылапдыг итерелдиг тур.

Кызыл хоорай, Красноармейская, 100, индекс 687000.

ТУРГУЗУКЧУЛАРЫ: Тыя Республи-ликаның Чааа болгаш "Шын" солун редакциясының коллектив

Кол редактор Светлана МОНГУШ.

РЕДАКЦИЈА КОЛЛЕКТИВЫ: Кустуур Сат, Елена Монгуш, Чыкысмаа Монгуш, Айлан Монгуш, Сергей Хөртөк, Таал-оол Хөртөк.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор — 3-43-34, кол редакторунуң оракачы — 3-33-91.

Солун келбей баралда, дараазында телефо-нарже долгаар: 3-14-94.

КОПИСТЕР: Навиткел-политиктиг кидис — 3-39-15, үнөтүр болгаш мөдөлдөр кидистери — 3-34-98, компютер өрөз — 3-36-82, бухгалтерия — 3-41-16.

Солукчу "Шын" солун редакциясының компютер төүткө өрөз солун редакцияга. Недөлдө үш каттап үтөр. Хөмчөзү 3 парамал аңа.

Тираж 4811. Чыгы 100.

АГАР САНЫМЫ: № 4070381040000010000 АББ ОАО Банк "Тууакедир", Кызыл ИНН—1701008468; корр сч 30101810600000000729 БИК 04304729.

Солун Россия Федерациясынын Парламент болгаш массалыг информация чөмчөктөрүнүн талазы-биле хоолдуулугуна контрол болгаш бүтүрүлгөсүн Тыя демисээр эргеленине бүтүрүлгөсүн.

Бүтүрүлгөсүн дугаары — Т-00007. ТР-ниң парламент болгаш информация курсыга өдөңн типографиясына парлаган (Кызыл, Шотомо-Кривенко, 1).

Солунда парламенттин материалдарың авторларынын бодолганы редакцияны туружы-биле дүңшөй барып болур. Айттылган санайар болгаш өске-даа фактылар, дидардыгы дээш авторлар боттары харылаар.